

Рекомендації
щодо організації надання бібліотечних послуг
в умовах об'єднаних територіальних громад

Метою реформи місцевого самоврядування, яка відбувається в Україні, є забезпечення його спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення. Йдеться про наділення територіальних громад більшими ресурсами та про мобілізацію їхніх внутрішніх резервів.

Одним із критеріїв визначення спроможної територіальної громади є її здатність забезпечити належний рівень надання послуг у сфері культури.

Саме цим завданням необхідно керуватися у процесі організації надання бібліотечних послуг населенню в новостворених об'єднаних територіальних громадах (ОТГ).

Виходячи з практики утворення перших ОТГ, умовно можна виділити наступні типи районів (за інформацією Мінрегіону):

1. Межі району повністю співпадають з межами однієї ОТГ (**район – одна громада**);
2. Район, територія якого **повністю** покривається ОТГ (**район – кілька громад**);
3. Район, межі якого **майже повністю** співпадають з межами ОТГ (**декілька с/р не входять до складу ОТГ**);
4. Район, в якому **лише декілька с/р** об'єднано в громади;
5. Район, в якому утворено **одну ОТГ** з адміністративним **центром у центрі району** (громада є меншою ніж половина району);

6. Район, в якому створено одну чи декілька ОТГ з центрами в селах, які в сумі охоплюють площу менше, ніж половина району;
7. ОТГ – мала за площею та меншою за встановлені методикою показники.

Розглянемо оптимальні варіанти організації бібліотечного обслуговування населення в кожному з вищезазначених типів районів.

Для першого типу районів (район – одна громада) оптимальним буде створення рішенням органу місцевого самоврядування ОТГ комунального закладу (бажано – зі статусом юридичної особи), що перебуватиме у власності ОТГ та утримуватиметься з її бюджету.

Враховуючи той факт, що всі населені пункти району мають один спільний орган місцевого самоврядування, цей комунальний заклад не є доцільним організувати як централізовану бібліотечну систему.

Щодо створення комунального закладу:

*Відповідно до Цивільного кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та наказу Міністерства юстиції України від 05.03.2012 «Про затвердження вимог до написання найменування юридичної особи, її відокремленого підрозділу, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, крім організації профспілки» **необхідно створити публічну бібліотеку ОТГ**, яка у своїй структурі матиме відокремлені структурні підрозділи – філії.*

Наприклад, цей комунальний заклад буде мати найменування «Публічна бібліотека Калинівської об'єднаної територіальної громади» (або «Калинівська публічна бібліотека» тощо).

Як приклад, структура закладу може бути такою:

- директор;
- заступник директора (наприклад, по роботі з дітьми);
- бухгалтерія (або посада бухгалтера);
- господарський відділ;
- відділ (сектор) комплектування та каталогізування фондів;
- відділ обслуговування користувачів;
- бібліотека для дітей (або відділ обслуговування дітей);
- методико-бібліографічний відділ (сектор);
- відділ (сектор) нестационарного обслуговування користувачів;
- відділ (сектор) інформаційних технологій (чи електронних ресурсів тощо);
- філії (кількість філій на даний момент визначається із врахуванням Мінімальних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.1997 № 510).

У разі якщо заклад матиме достатні фінансові та кадрові ресурси, можна з відділу обслуговування користувачів в окремий структурний підрозділ (відділ/сектор) виокремити інтернетцентр.

Можливі інші варіанти структури, виходячи з умов функціонування конкретної бібліотеки.

Статут закладу (або положення):

При розробці статуту цього закладу засновник (орган місцевого самоврядування ОТГ) повинен враховувати завдання, права та обов'язки бібліотек, визначених Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», а також завдання, визначені підпунктом 5 пункту 6 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24.12.2015 № 911-VIII (побудова нової моделі надання послуг музеями та бібліотеками, розширення переліку послуг з організації дозвілля населення з використанням новітніх технологій; створення на базі бібліотек державної та комунальної власності центрів обслуговування громадян, основним завданням яких є задоволення потреб громадян у публічній інформації, забезпечення їх доступу до державних та регіональних електронних інформаційних ресурсів, надання консультативних послуг з питань електронного оформлення звернень до органів державної влади).

Організація бібліотечного обслуговування населення в районах другого типу

(район – кілька громад) може мати кілька варіантів:

А) У разі коли у такому районі функціонує ЦБС, може залишитися саме така модель. При цьому необхідно врахувати, що ЦБС перебуває у спільній комунальній власності усіх ОТГ району та утримується з районного бюджету.

Б) Рішенням органів місцевого самоврядування ОТГ утворюються публічні бібліотеки (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). При цьому попередньо рішенням районної ради реорганізувати ЦБС (якщо вона була), передати її майно у власність ОТГ, або районну бібліотеку (якщо у районі не було ЦБС) передати до комунальної власності однієї з ОТГ.

У даному випадку необхідно враховувати, що кожна ОТГ повинна самостійно здійснювати комплектування та обробку бібліотечних фондів, а також методичне забезпечення публічних бібліотек.

Щодо реорганізації ЦБС:

Загальні правові норми щодо припинення юридичної особи розповсюджуються і на бібліотеки. У разі якщо бібліотека не має статусу юридичної особи, процедура припинення її діяльності менш триваліша у часі.

Відповідно до Цивільного та Господарського кодексів припинення юридичної особи можливе шляхом ліквідації або реорганізації.

Ліквідація передбачає повне, остаточне припинення юридичної особи. При цьому ліквідована організація не залишає після себе правонаступників.

А у результаті реорганізації юридична особа передає своє майно, права та обов'язки іншим юридичним особам – правонаступникам.

Виділяють такі форми реорганізації: злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення.

У нашому випадку ЦБС реорганізовується шляхом поділу - на базі однієї юридичної особи (організації) виникає дві або більше юридичних осіб (організацій), а перша припиняється.

Варто знати, що рішення про реорганізацію ЦБС може прийняти лише орган, який має на це повноваження – районна рада. Вона ж створює Комісію з реорганізації.

Процедура реорганізації регламентована Цивільним та Господарським кодексами, а також Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

Безпосередньо реорганізацію ЦБС здійснює Комісія з реорганізації. З моменту призначення Комісії до неї переходять повноваження щодо управління ЦБС.

Комісія з реорганізації:

- забезпечує подання державному реєстратору усіх необхідних документів для проведення державної реєстрації реорганізації ЦБС (у разі якщо ЦБС має статус юридичної особи);*
- вживає усіх можливих заходів щодо виявлення кредиторів, а також письмово сповіщає їх про реорганізацію;*
- після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторів складає проміжний баланс, який містить відомості про оцінку наявного майна ЦБС, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також про результати їх розгляду (у тому числі щодо виплати заробітної плати, сплати податків, зборів тощо);*
- після завершення розрахунків із кредиторами складає передавальний акт у обсязі, визначеному для річної фінансової звітності відповідно до ч. 6 ст. 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;*
- відповідно до норм Кодексу законів про працю України не пізніше ніж за два місяці до завершення реорганізації письмово попереджає усіх працівників ЦБС про можливе вивільнення та одночасно пропонує їм іншу роботу (у разі наявності) за відповідною професією чи спеціальністю;*

- здійснює заходи щодо зняття ЦБС з обліку в Пенсійному фонді, фондах соціального страхування, закриття рахунків тощо;
- визначає місце подальшого зберігання архівних документів ЦБС;
- здійснює інші заходи, передбачені законодавством.

В) Рішенням органів місцевого самоврядування ОТГ утворюються публічні бібліотеки (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). При цьому попередньо необхідно рішенням районної ради реорганізувати ЦБС (якщо вона була), передати її майно у власність ОТГ. Районна бібліотека залишається у спільній комунальній власності територіальних громад, обслуговує користувачів, а також виконує методичну та інші функції (обробка фондів, каталогізування тощо) для публічних бібліотек ОТГ. Бібліотеки ОТГ утримуються за рахунок бюджетів ОТГ, районна бібліотека – за рахунок районного бюджету. Трансфертами відповідно до ст. 93 Бюджетного кодексу України ОТГ частково компенсують утримання районної бібліотеки у частині надання послуг бібліотекам ОТГ.

Г) Рішенням органів місцевого самоврядування ОТГ утворюються публічні бібліотеки (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). При цьому попередньо необхідно рішенням районної ради реорганізувати ЦБС (якщо вона була), передати її майно у власність ОТГ, або районну бібліотеку (якщо у районі не було ЦБС) передати до комунальної власності однієї з ОТГ.

При цьому ОТГ відповідно до ст. 10 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» та ст. 93 Бюджетного кодексу України делегують повноваження одній із ОТГ (бажано тій, у власність якої перейшла районна бібліотека) щодо методичного забезпечення, обробки та каталогізування фондів тощо.

Організація бібліотечного обслуговування населення в районах третього типу (декілька с/р не входять до складу ОТГ) також може мати кілька варіантів:

А) У разі коли у такому районі функціонує ЦБС, може залишитися саме така модель. При цьому необхідно врахувати, що ЦБС перебуває у спільній комунальній власності усіх територіальних громад і ОТГ району та утримується з районного бюджету.

Б) У разі, якщо в районі функціонує ЦБС: рішенням районної ради філії ЦБС, розміщені на території ОТГ, передаються у її власність. Орган місцевого самоврядування ОТГ утворює публічну бібліотеку (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). ЦБС продовжує функціонувати у складі районної бібліотеки і філій, що розміщені в населених пунктах поза межами ОТГ. У даному випадку необхідно враховувати, що ОТГ повинна самостійно здійснювати комплектування та обробку бібліотечних фондів, а також методичне забезпечення публічних бібліотек.

В) У разі, якщо в районі ЦБС відсутня: орган місцевого самоврядування ОТГ утворює публічну бібліотеку (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). Органи місцевого самоврядування населених пунктів, які не входять до складу ОТГ, самостійно організовують бібліотечне обслуговування населення. Утримання бібліотек у таких населених пунктах здійснюється з районного бюджету через міжбюджетні трансфери. Ці органи місцевого самоврядування повинні враховувати, що вони зобов'язані вирішити питання каталогізування, обробки фондів, методичного забезпечення.

Організація бібліотечного обслуговування населення в районах четвертого типу (райони, в яких лише декілька с/р об'єднано в громади):

А) У разі коли у такому районі функціонує ЦБС, може залишитися саме така модель. При цьому необхідно врахувати, що ЦБС перебуває у спільній комунальній власності усіх територіальних громад і ОТГ району та утримується з районного бюджету.

Б) У разі, якщо в районі функціонує ЦБС: рішенням районної ради філії ЦБС, розміщені на території ОТГ, передаються у її власність. Орган місцевого самоврядування ОТГ утворює публічну бібліотеку (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). ЦБС продовжує функціонувати у складі районної бібліотеки і філій, що розміщені в населених пунктах поза межами ОТГ. У даному випадку необхідно враховувати, що ОТГ повинна самостійно здійснювати комплектування та обробку бібліотечних фондів, а також методичне забезпечення публічних бібліотек.

В) У разі, якщо в районі ЦБС відсутня: орган місцевого самоврядування ОТГ утворює публічну бібліотеку (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). Органи місцевого самоврядування населених пунктів, які не входять до складу ОТГ, самостійно організовують бібліотечне обслуговування населення. Утримання бібліотек у таких населених пунктах здійснюється з районного бюджету через міжбюджетні трансферти. Районна бібліотека виконує усі функції, що і раніше, без врахування бібліотек, що передані у власність ОТГ.

Організація бібліотечного обслуговування у районах п'ятого – сьомого типів може бути організована за зразками, наведеними для районів третього та четвертого типів.

Також необхідно враховувати, що є обов'язковим отримання погодження Міністерства культури України у разі:

виключення бібліотек (або ЦБС) із базової мережі закладів культури - частина третя статті 22 Закону України «Про культуру»;

реорганізації чи ліквідації бібліотек (або ЦБС) – стаття 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

Наведений у цих Рекомендаціях перелік варіантів організації бібліотечного обслуговування населення в умовах об'єднаних територіальних громад не є вичерпним. Можливі і інші способи побудови мережі публічних бібліотек із врахуванням особливостей окремих територій.

Рекомендації підготувала учений секретар Національної парламентської бібліотеки України Наталя Розколуна.

Запитання можна надсилати:

- *ученому секретарю Національної парламентської бібліотеки України (ys@nplu.org);*
- *до науково-методичного відділу Національної парламентської бібліотеки України (method@nplu.org);*
- *через сайт «Бібліотечному фахівцю» (http://profy.nplu.org/guestbk.php?lng=uk)*

